Registratienummer: **1575750**

Notitie ter opiniërende bespreking Commissie Ruimtelijke Zaken

Datum vergadering:	28 juni 2021
Agendapunt:	20
Onderwerp:	De Maashorst (grote grazers & governance)
Portefeuillehouder:	wethouder Rein van Moorselaar

Heesch, 8 juni 2021

Inleiding

Via de Ntl 'Evaluatie grote grazers De Maashorst & vervolgproces governance' (12 januari 2021, zie bijlage 1), en aansluitend tijdens de informatiebijeenkomst van 12 april 2021, is uw raad geïnformeerd over de onderwerpen/processen 'Grote grazers' en 'Governance'.

Daarbij is aangekondigd dat in juni een opiniërende bespreking volgt met de cie. RZ / raad. De uitkomsten en inzichten uit de informatiebijeenkomst en de opiniërende bespreking worden meegenomen in de verdere besluitvormingstrajecten, te weten een collegebesluit over de grote grazers en een raadsbesluit over de governance.

In deze notitie informeren wij u nader over beide onderwerpen, en zijn per onderwerp enkele vragen geformuleerd aan de hand waarvan u uw inzichten kunt inbrengen.

Bespreekpunten

A. Evaluatie grote grazers

Inleiding

Het BRT heeft uitgesproken de begrazing met de huidige drie grote grazers in De Maashorst te willen voortzetten, en het daarmee samenhangende pakket van veiligheidsmaatregelen uit te voeren. Dat op basis van de in 2020 gehouden evaluatie. Op 25 maart jl. is uw raad met de raden van de andere Maashorstgemeenten in een gezamenlijke bijeenkomst hierover geïnformeerd. Daarbij was ook gelegenheid tot het stellen van vragen (overzicht van vragen en antwoorden zie bijlage 2).

Aangezien de maatregelen worden uitgevoerd o.a. op eigendom van de gemeente Bernheze, en consequenties hebben voor onze inwoners, is een besluit van ons college op zijn plaats. Daarbij hebben we aangegeven de zienswijzen van uw commissie/raad mee te wegen.

De bijeenkomst van 25 maart jl. was een besloten (online) bijeenkomst voor de raden. Tijdens deze opiniërende bijeenkomst bieden we de gelegenheid aan belanghebbenden om in te spreken. Uw raad heeft eerder brieven van een aantal gebruikersgroepen ontvangen. Als bijlage 4 bij deze notitie is nog toegevoegd de brief van de Maashorst Raad van Advies aan het BRT (8 maart 2021).

Nadere toelichting

Huidige begrazing doorzetten

Het Bestuurlijk Regieteam (BRT) heeft besloten om vast te houden aan de eerder ingezette beleidslijn en daarmee de begrazing met de huidige drie soorten grote grazers door te willen zetten. De keuze voor wisent, tauros en exmoorpony is bij het opstellen van het IBeP in 2014 weloverwogen gemaakt. In het evaluatierapport over de ecologische effecten van de grote grazers in 2020 wordt geconcludeerd dat dit nog steeds een passende keuze is. Deze drie grote grazers zijn het beste aangepast aan de natuurlijke omstandigheden, en leveren een belangrijke bijdrage aan de ecologische ontwikkeling en daarmee aan de biodiversiteit van het natuurgebied. Andere soorten grazers zijn in de evaluatie onderzocht en om diverse redenen minder geschikt bevonden. Bovendien zijn deze 3 diersoorten ook van belang voor de toeristische waarde van het gebied door hun bijdrage aan de 'Oerbeleving' en het imago van De Maashorst.

Maatregelenplan

Uit de evaluatie van oktober 2020 blijkt dat er een relatief grote groep mensen is die zich onveilig voelt in de nabijheid van de grote grazers. Het besluit tot het continueren van de begrazing met de huidige diersoorten vraagt dus om het treffen van veiligheidsmaatregelen. De maatregelen moeten er voor zorgen dat het recreëren in het natuurgebied voor iedereen prettig blijft en het beleven van de grote grazers aantrekkelijker en veiliger maken.

Het door Stichting Maashorst in Uitvoering (Stichting MHiU) opgestelde maatregelenplan/-pakket bestaat uit verschillende onderdelen:

Slingerpad en Zevenhuizerweg

Er is prioriteit gegeven aan de uitwerking van een tweetal maatregelen met een groot effect die op korte termijn uitgevoerd kunnen worden. De eerste maatregel betreft het verplaatsen van de afrastering nabij het Slingerpad zodat het pad buiten het begrazingsgebied valt. Hiermee wordt deze drukke en voor alle doelgroepen goed begaanbare route direct veilig. De tweede maatregel betreft het plaatsen van een extra afrastering langs de Zevenhuizerweg, zodat het pad het begrazingsgebied veilig doorkruist in combinatie met een doorsteek voor de grazers en daarmee het vergroten van het wisentengebied. Met deze maatregel kan ervaring worden opgedaan met het uitrasteren van fietspaden met oversteken voor de grote grazers.

Beide maatregelen dragen direct bij aan de veiligheid van de recreant en bieden de recreant ook keuze (vrijheid) om binnen en buiten het begrazingsgebied op een veilige plek van de grazers te genieten. De maatregelen dragen ook bij aan de verdere ontwikkeling van het begrazingsgebied/ de realisatie van procesnatuur en beleving van de grote grazers.

Korte termijn 'no regret' maatregelen

Daarnaast zijn de maatregelen benoemd die direct opgepakt kunnen worden binnen de reguliere beheeropgaven, waarbij het deels ook gaat om het continueren van al uitgevoerde maatregelen; de korte termijn 'no regret' maatregelen:

- Verwijderen van onder-begroeiing en daarmee bieden van overzicht;
- Inrichten van rustplekken voor grazers uit de buurt van recreatieve voorzieningen;
- Informatievoorziening bij fietstoegangen (o.a. borden en permanente duiding op fietspad) – als onderdeel van de uniforme uitstraling/herkenbaarheid van De Maashorst en bewustwording/ kennisnemen van de gedragsregels;
- Natuurlijke uitzichtpunten in de schil over het begrazingsgebied;

- De kennis van de Maashorstrangers verbreden door ze nog verder op te leiden en te trainen in het gedrag van grote grazers waardoor voorlichting aan bezoekers en kuddecontroles inclusief toezicht geoptimaliseerd wordt.

Kansenkaart
Ten slotte zijn er maatregelen die opgenomen worden op de integrale Kansenkaart die dit jaar wordt opgesteld. Met de Kansenkaart wordt gestreefd naar integrale ontwikkeling en uitvoering van natuur- en recreatieopgaven in lijn met het MaashorstManifest, zodat natuur en recreatie zich hand in hand kunnen ontwikkelen, door een duurzame infrastructuur, zonering en spreiding van recreanten. Dit kan bijvoorbeeld gaan om het waar nodig intensiveren van de recreatieve voorzieningen in de schil rondom het begrazingsgebied. De uitvoering van deze maatregelen wordt opgepakt vanaf 2022 en verder.

De kosten van de maatregelen voor de korte termijn worden gedekt uit bestaande uitvoeringsbudgetten bij Stichting MHiU. Maatregelen voortkomend uit de Kansenkaart moeten opgenomen worden in het Jaarplan '22 en het op te stellen Meerjarenplan voor de daaropvolgende jaren. Ook is er een bijdrage bij de provincie aangevraagd voor het uitvoeren van veiligheidsmaatregelen uit het restant van hun eerdere (grondverwervings)opdracht aan Stichting Ark.

Toekomst
Het besluit tot het continueren van de begrazing met de huidige drie diersoorten in combinatie met het treffen van veiligheidsmaatregelen betekent ook dat er de komende jaren verder gewerkt wordt aan de realisatie van het begrazingsgebied, zoals dat is opgenomen in het Inrichtings- en Beheerplan (IBeP).
Ook wordt er, met het Waterschap en Staatsbosbeheer als projecttrekkers, verder gewerkt aan de realisatie van het Natuurnetwerk. De nog te verwerven gronden liggen grotendeels in het hart van het gebied en zullen na aankoop toegevoegd worden aan het begrazingsgebied.

Veiligheid is en blijft een belangrijk uitgangspunt. Ten aanzien van de wisenten betekent dit dat de uitvoering van het door Stichting Ark opgestelde stappenplan, voor een zorgvuldige introductie van de dieren in het gebied en bij de bezoekers van het gebied, weer wordt opgepakt. Dit is door de coronapandemie op een laag pitje komen te staan.

De begrazingssituatie wordt doorlopend gemonitord, zowel t.a.v. de effecten op de natuurontwikkeling als de combinatie met recreanten. Alle vervolgstappen in de ontwikkeling van de begrazing vinden plaats na en o.b.v. evaluatie, en in overleg met stakeholders, waaronder ook de gebruikersgroepen.

Communicatie
Op 25 maart jl. vond een avond voor de gezamenlijke gemeenteraden van de vier Maashorstgemeenten plaats. Het onderwerp was de evaluatie van de grote grazers. In aanloop naar die avond zijn door diverse gebruikersgroepen brieven aan de raden gestuurd.
Tijdens die avond is het BRT door de gemeenteraden opgeroepen om in gesprek te gaan met de adviesraad en de gebruikers. Dat gesprek heeft plaatsgevonden op 20 april jl. en is naar tevredenheid van de aanwezigen verlopen (verslag zie bijlage 5). Zaak is nu om het hernieuwde vertrouwen vast te houden. Het BRT heeft dan ook nadrukkelijk uitgesproken dat de veiligheidsmaatregelen in afstemming met alle gebruikers- en belangengroepen moeten worden uitgewerkt. Tevens is toegezegd dat participatie een nadrukkelijke plek krijgt binnen de nieuwe organisatiestructuur/ governance van De Maashorst.

Vragen aan uw commissie/raad:

1. Onderschrijft u het besluit van het BRT om de begrazing met de huidige 3 grazers in De Maashorst te continueren?
2. Onderschrijft u de voorgenomen invulling van het maatregelenplan?
3. Heeft u aandachtpunten/opmerkingen die u aan ons college en/of het BRT wil meegeven i.r.t. de begrazing van De Maashorst?

B. Governance

Inleiding

Insteek van het college is een dienstverleningsovereenkomst (DVO) te sluiten met de gemeente Maashorst. Om te komen tot goede DVO-afspraken is het van belang de visie van uw raad hierover te kennen. We willen met u in gesprek over zaken als '*wat is voor Bernheze belangrijk*' en '*hoe willen we daar met Maashorst partners in samenwerken*'.

Verder heeft uw raad in september 2020 een motie aangenomen waarmee u ons college verzoekt te onderzoeken of het haalbaar is dat wij als gemeente Bernheze samen met de nieuwe gemeente Maashorst gezamenlijk opdrachtgever worden voor de programma-organisatie van De Maashorst. De visie van ons college daarop hebben wij met uw raad gedeeld in de Ntl motie 'De Maashorst' d.d. 15 december 2020 (zie bijlage 6). In reactie daarop is vanuit uw raad de vraag gesteld om inzicht te geven in mogelijke samenwerkings-/governance vormen en hun voor- en nadelen. Hiervoor is het overzicht 'samenwerkingsvormen Maashorst' opgesteld (zie bijlage 7).

Nadere toelichting

Ontwikkelingen door de jaren heen

Door de jaren heen zijn er verschillende organisatievormen geweest. Aanvankelijk is gestart met een lichte samenwerkingsvorm nl. een Stuurgroep waarin een grote groep organisaties vertegenwoordigd waren. M.n. a.g.v. veranderende opgaven, ambities, en belangen bleek er behoefte aan een meer gestructureerde governance. Maar een Gemeenschappelijke Regeling werd alom als 'te zwaar' betiteld.

- 2004: Stuurgroep De Maashorst
- 2011: oprichting stichting Maashorst in Uitvoering→ het provinciale (miljoenen) subsidieprogramma Landschappen van Allure vereiste een professionele uitvoeringsorganisatie. Dit heeft geleid tot de oprichting van een aparte stichting die subsidie kon aanvragen en opdrachten verlenen.
- 2016: BRT, stg MHiU, programmabureau (later Maashorst Team)

- 2019: rapport '*Een nieuwe besturing voor de samenwerking in De Maashorst*'

In dit rapport werd geconstateerd dat de Maashorst met de afronding van Landschapen van Allure in een nieuwe fase was gekomen en dat de bestaande governance door alle partners als problematisch werd ervaren. Op basis hiervan is ingestoken op een koers gericht op één bestuur en één uitvoeringsorganisatie. Daarbij werd voorgesorteerd op een fusie van Stichting Natuurcentrum en de Stichting Maashorst in Uitvoering (StiMu).

Actuele situatie

- *2020: nieuwe inzichten in De Maashorst*

De context is veranderd. Verschillende partijen in De Maashorst hebben andersoortige ambities: verschillende beleidsaccenten, verschillende ambitieniveaus, verschillende grondposities en ook de mate waarin de Maashorst van strategisch belang is voor de partners is verschillend. Ook het voorgenomen samengaan van Uden en Landerd onder de naam gemeente Maashorst vormde een verandering.

Verder is de fusie van de Stichting Natuurcentrum De Maashorst en StiMU niet tot stand gekomen.

De Stichting Natuurcentrum De Maashorst (NCM) heeft aangegeven zelfstandig als natuurcentrum te willen blijven bestaan. De discussie over natuureducatie is gevoerd. Er is gekozen voor de koers dat NCM de educatie voortzet. Gemeente Oss stapt echter uit als vaste subsidient, en daarom moet er een nieuw plan/nieuwe exploitatieopzet komen. Dat plan wordt momenteel door NCM i.o.m. gemeenten Bernheze, Landerd en Uden uitgewerkt.

Gemeente Maashorst i.o. wil de lead nemen, en met Bernheze en Oss DVO afspraken maken.

- *8 september 2020 collegebesluit*

- In te stemmen met de voorgestelde richting om per 1-1-2022 de programma-organisatie voor De Maashorst te incorporeren in de nieuwe gemeente Maashorst waarbij Bernheze gezamenlijke activiteiten inkoopt in de vorm van een dienstverleningsovereenkomst.
- Opdracht te geven om deze richting verder uit te werken en de governance daarop aan te passen.
- De uitgewerkte governance te zijner tijd voor te leggen aan de gemeenteraad.

Samenwerkingsvormen

Overzicht verschillende samenwerkingsvormen

Uw raad heeft aangegeven meer inzicht te willen krijgen in mogelijke samenwerkings-/ governance vormen met hun voor- en nadelen. Hiervoor is als bijlage 7 het Overzicht 'samenwerkingsvormen Maashorst' opgenomen.

Zelfstandige zeggenschap

Naast zaken als kosten en efficiency, blijkt zeggenschap (beslissingsbevoegdheid) binnen de samenwerking van wezenlijk belang. Dit is dan ook één van de opgenomen aspecten in het '*Overzicht Samenwerkingsvormen*'.

Onderstaande tabel zoomt hier verder op in. Het biedt een overzicht van de verschillende activiteiten binnen de Maashorst-samenwerking. Daarbij in blauw de wijze waarop de gemeente Bernheze daar in de huidige situatie ('BRT model') zeggenschap over heeft. En in rood de verwachte situatie wanneer wordt samengewerkt in het beoogde 'DVO model'.

Activiteit	**Zeggenschap gemeente Bernheze*** ***- In huidige situatie ('BRT model')*** ***- In nieuwe situatie ('DVO model')***
Communicatie & promotie (Maashorstbreed)	- Beperkt. Uitvoering door Maashorst Team i.o.v. stg MHiU - Beperkt. Uitvoering door, dan wel i.o.v. gemeente Maashorst
Natuureducatie	- Behoorlijk sterk. Uitvoering door stichting Natuurcentrum De Maashorst o.b.v. door haar subsidiënten goedgekeurde visie en activiteitenplannen. Bernheze is een belangrijke subsidiënt voor de stichting. - Behoorlijk sterk. O.b.v. huidige inzichten verandert dit niet.
Beheer - Bosbeheer	- Behoorlijk sterk. Uitvoering door Bosgroep i.o.v. gemeente o.b.v. goedgekeurde werkplannen. - Behoorlijk sterk. O.b.v. huidige inzichten verandert dit niet.

- Kuddebeheer	- Behoorlijk sterk. Uitvoering door stg Taurus iov stg MHiU. Principiële keuze wel/niet bijdragen aan het kuddebeheer is aan de gemeente. De bijdrage van Bernheze is relatief laag, nl. gebaseerd op areaal gemeente binnen de IBeP grens (Bernheze = ca 5%) - Behoorlijk sterk. O.b.v. huidige inzichten verandert dit niet. Gemeente Maashorst wordt mogelijk gedelegeerd opdrachtgever i.p.v. de (op te heffen) stg MHiU.
- Beheer recreatieve voorzieningen	- Behoorlijk sterk. Uitvoering door IBN iov gemeenten (via roulerend gedelegeerd opdrachtgeverschap). Principiële keuze wel/niet bijdragen aan het gezamenlijke recreatief beheer is aan de gemeente. De bijdrage is op basis van werkelijk bezit van voorzieningen - Behoorlijk sterk. O.b.v. huidige inzichten verandert dit niet. Gemeente Maashorst wordt mogelijk vast (gedelegeerd) opdrachtgever.
Nieuwe projecten (bijv. recreatieve voorzieningen als bezoekerscentrum, uitkijktoren)	- Sterk. Is eigen verantwoordelijkheid initiatiefnemer. - Sterk. O.b.v. huidige inzichten verandert dit niet.
Natuurontwikkeling (Maashorstbreed)	- Relatief beperkt. De provincie stelt het belangrijke ruimtelijke kader (Natuurnetwerk Brabant). De inhoudelijke Maashorstbrede kaders van de natuurontwikkeling worden gezamenlijk opgesteld en per partij vastgesteld. Dat met formele zeggenschap over het eigen grondgebied. De uitvoering gebeurt in belangrijke mate door partijen als Staatsbosbeheer, Waterschap en de gemeenten met groot areaal natuur. Bernheze heeft verder een rol als opdrachtgever voor het project 'Verwerving gronden t.b.v. natuurrealisatie' (financieel voor een groot deel mogelijk vanuit provinciale subsidie. De bijdragen van de 4 gemeenten hieraan zijn gelijk) - Relatief beperkt. O.b.v. huidige inzichten verandert dit niet.
Opstellen visie/beleid op ontwikkeling totale Maashorst	- Sterk. Kaderstellende stukken als MaashorstManifest, Natuurplan en IBeP worden gezamenlijk opgesteld en per partij vastgesteld. - Sterk. O.b.v. huidige inzichten verandert dit niet.

** Sterke zeggenschap over een activiteit betekent dat de gemeente in sterke mate zelfstandig bepaalt hoe de uitvoering wordt georganiseerd/ingevuld. Het betekent dus niet automatisch dat de gemeente hier ook sterk op insteekt c.q. een sterke rol/verantwoordelijkheid in heeft dan wel ambieert. Duidelijk voorbeeld zijn 'Nieuwe projecten' met een hoog ambitieniveau. Die zijn en blijven v.w.b. realisatie en beheer primair de verantwoordelijkheid van initiatiefnemers.*

Wat wordt de Bernhezer inzet?

Ons college vindt het belangrijk dat we in De Maashorst bepaalde activiteiten eenduidig en uniform samen met gebiedspartners (blijven) uitvoeren. Dat komt de kwaliteit van het gebied ten goede, zowel op het gebied van natuurontwikkeling als het recreatieve aanbod.

De huidige manier van samenwerken past echter niet meer in de veranderde politiek en maatschappelijke context. Het BRT werkt op basis van unanieme besluitvorming op nagenoeg alle thema's en activiteiten. En dat leidt steeds vaker tot stroperige trajecten en besluiteloosheid. Dat pleit voor ons college voor een samenwerking waarin o.b.v. duidelijke DVO afspraken efficiënter en slagvaardiger gewerkt wordt.

Ons college vindt het belangrijk om het in dit kader eerst over de inhoud te hebben ('wat is belangrijk voor Bernheze?'). De financiën volgen daaruit, waarbij de verwachting wel is dat het behalve in de uitvoering ook qua kosten efficiënter (lees goedkoper) moet kunnen.

In de presentatie van de informatiebijeenkomst met uw raad op 12 april jl. is aangegeven:

- *Waar zet Bernheze op in?*
  - *a) Natuur beschermen en versterken → realisatie NNB (grondverwerving en realisatie procesnatuur i.c.m. aantrekkelijke schillen), versterken biodiversiteit, verbeteren/herstellen watersysteem.*
  - *b) Beheer → bos, flora/fauna, recreatieve basisvoorzieningen (routes, paden, zonering, meubilair etc)*
  - *c) Natuur- en milieueducatie → natuurcentrum De Maashorst*
  - *d) Eenheid en samenwerking → eenduidige communicatie (bebording etc). Bernheze steekt de hand uit naar de rest*
- *Waarop zet gemeente Bernheze minder op in?*
  - *a) Ontwikkeling nieuwe belevings- / vrijetijdsconcepten*
  - *b) Grote infrastructurele projecten*
  - *c) Promotie en branding*

Let wel! Deze notitie is een eigen / zelfstandig stuk van de gemeente Bernheze. Niet van/voor de hele Maashorst.

Vragen aan uw commissie/raad:

1. Mist u activiteiten waar Bernheze zich in De Maashorst zeker voor moet inspannen c.q. voor aan zet moet zijn?
2. Het college wil de voor Bernheze belangrijke zaken samen met gebiedspartners eenduidigheid en uniform uitvoeren, en dus niet op alles een volledig eigen koers varen. Onderschrijft u deze insteek?

Vervolg

De uitkomsten en inzichten uit deze opiniërende bespreking en de informatiebijeenkomst van 12 april jl. worden meegenomen in de verdere besluitvormingstrajecten, te weten een collegebesluit over de grote grazers en een raadsbesluit over de governance.

Bijlage(n): De bijlage(n) zijn digitaal beschikbaar.

Grote grazers

1. Ntl Evaluatie grote grazers De Maashorst & vervolgproces governance (12 januari 2021)
2. Vraag en antwoord Raadsinformatie Evaluatie 25 maart 2021
3. Bijlage Reeds uitgevoerde maatregelen irt grote grazers
4. Bijlage Brief Raad van Advies aan BRT (8 maart 2021)
5. Verslag bijeenkomst BRT & adviesraad Maashorst (20 april 2021)

Governance

6. Ntl motie 'De Maashorst' (15 december 2020)
7. Overzicht 'samenwerkingsvormen Maashorst'

Burgemeester en wethouders,

Peggy Hurkmans
secretaris

Marieke Moorman
burgemeester